

DE MOORD OP JACOB VAN ARTEVELDE

Op 17 juli a.s. zal het precies 650 jaar geleden zijn dat Jacob Van Artevelde vermoord werd. Wij dachten er goed aan te doen deze tragische gebeurtenis even terug in herinnering te brengen aan de hand van een artikeltje dat Pierre Kluykens daar destijds over schreef.

Met de gebruikelijke vriendelijke toestemming van de familie Kluykens.

De moord op Jacob van Artevelde, de opperhoofdman van Gent, is gedurende eeuwen, wat zijn drijfveren betreft, een enigma gebleven. Men wist dat hij afgemaakt werd door de trawanten van Geraard Denijs, doch men kende niet eens de juiste datum en evenmin de ware reden van de aanslag op hem die gedurende zovele jaren voor zijn stadsgenoten en voor gans Vlaanderen, de Wijze Man van Gent was geweest.

Er was de ontdekking, een eeuw geleden, van een brief van 19 juli 1345 in het Record Office te Londen nodig, om eindelijk klaarheid te brengen in een zaak die gedurende eeuwen de geschiedschrijvers tot de meest uiteenlopende en tegenstrijdige gissingen en veronderstellingen had geleid. Was van Artevelde gevallen als slachtoffer van een fanatieker, was de moord het gevolg van een persoonlijke vete; was hij vermoord geworden door iemand die handelde uit vaderlandsliefde omdat van Artevelde zijn land had verraden of was die moord het logisch gevolg van een rivaliteit tussen twee lokale politieke partijen?

Na de moord zelve mocht men alles veronderstellen. Van Artevelde had gedurende jaren de politiek van Gent en van de Vlaamse gewesten gedomineerd. Hij was een nationale figuur, de man die openlijk partij had gekozen tegen de koning van Frankrijk, tegen de graaf van Vlaanderen, voor een politiek van neutraliteit, later voor een bondgenootschap met Engeland. Er konden dus duizend en een beweegredenen bestaan aan de grondslag van die moord. Voor de geschiedschrijvers was de opdracht nog zwaarder gemaakt door het feit dat alle stukken en dokumenten over het proces verloren waren gegaan en dat degenen die onmiddellijk na de feiten hun advies of zienswijze neerpelden, alles behalve onpartijdig waren geweest.

Alles was begonnen op 7 oktober 1337 toen Edward III van Engeland verklaarde de rechtmatige koning van Frankrijk te zijn en Filips VI dan ook verzocht de plaats voor hem te ruimen.

Dergelijke ruzies waren al meer tussen koningen ontstaan en het graafschap Vlaanderen had er niet noodzakelijk onder moeten lijden, indien die twist ditmaal geen catastrofale gevolgen voor onze voorouders met zich had gebracht: een eerste gevolg van die oorlog tussen Frankrijk en Engeland - want in die jaren moest het fataal op een oorlog uitdraaien - was dat de graaf van Vlaan-

deren, die gehoorzaamheid verschuldigd was aan de Franse kroon, nu moest uitmaken voor welke Frans koning hij partij zou kiezen. Lodewijk van Nevers aarzelde geen ogenblik, hij schaarde zich aan de zijde van zijn leenheer Philips van Valois.

Het was de eerste maal niet dat de graaf van Vlaanderen openlijk partij koos voor de koning van Frankrijk, doch ditmaal was aan dit bondgenootschap een economisch gevolg verbonden, dat heette: embargo op de wol, en voor Vlaanderen stond zulks gelijk met de economische ondergang: zonder de regelmatige invoer van Engelse wol, moest de zo bloeiende lakennijverheid worden stilgelegd.

De graaf keerde liefst naar het graafschap niet terug, waar dra ellende en werkloosheid heersten.

Op 3 januari 1338 kiest Gent zich, zonder de graaf te raadplegen, een nieuw stadsbestuur: vijf hoofdmannen en de dekens van wevers, volders en kleine neringen. De man die het roer in handen heeft is Jacob van Artevelde een afstammeling uit een rijke familie handelaars.

Zijn politiek is aanvankelijk op het sociale gericht, op de werkverschaffing, op het herstel van de economie, maar onmiddellijk ziet hij in dat het niet kan zonder de steun van het graafschap Vlaanderen en de andere graafschappen, zonder openlijk partij te kiezen in de strijd tussen Frankrijk en Engeland.

Een tijdlang kan hij het bolwerken met een politiek van neutraliteit die aanvankelijk lonend is: het was een politiek van realisme die de Vlaamse lakennijverheid redde.

Het was de halstarrige houding van de graaf die geleidelijk Vlaanderen en Gent in het Engels kamp brachten. Het bondgenootschap tussen Edward III en Artevelde is niet zo heilzaam geweest als de neutraliteit, maar Artevelde werd door de omstandigheden gedwongen die weg op te gaan: Edward werd officieel erkend als koning van Frankrijk door de Vlaamse gewesten en gedurende enkele maanden mocht het graafschap zich verheugen in de steun van de koning en een economische bloei van de lakennijverheid, doch eens dat Edward geen onmiddellijk en rechtstreeks belang meer zag in die vriendschap en samenwerking, werd de liefde heel wat koeler en begonnen voor Jacob van Artevelde de moeilijkheden en de aanvallen van zijn tegenstrevers, temeer daar twee van zijn trouwste bondgenoten, de hertog van Brabant en de graaf van Henegouwen, toenadering zochten met de graaf van Vlaanderen en te Gent zelve een zekere Geraard Denijs, destijds uit Vlaanderen verbannen doch teruggeroepen door van Artevelde, het volk begon op te ruien door allerhande beschuldigingen tegen de opperhoofdman te uiten.

Na de Kwade Maandag beging van Artevelde de grove politieke fout Denijs nog meer macht te verlenen; hiermede tekende hij zijn eigen doodvonnis. Denijs, door jaloersheid, afgunst en hoogmoed gedreven, wachtte nu enkel nog op het gunstige ogenblik om zijn rivaal van kant te maken.

Het standbeeld van Jacob Van Artevelde op de Vrijdagmarkt onthuld op 14 september 1863.

Die gelegenheid werd hem geboden toen Edward III op 5 juli 1345 te Sluis aan wal ging om nieuwe onderhandelingen aan te knopen met het graafschap, niet het minst met van Artevelde.

De Gentse opperhoofdman begaf zich tweemaal naar Sluis. Wat aldaar onderhandeld en beslist werd was tot voor een eeuw, loutere veronderstelling. Het is de vermaarde brief van 19 juli 1345, die het ons eindelijk heeft geleerd: Artevelde heeft geen verraad gepleegd; hij heeft enkel het standpunt ingenomen, dat ook andere Vlaamse steden hebben verdedigd, nl. dat de graaf van Vlaanderen vazalshulde moest bieden aan Edward III, die in 1340 als koning van Engeland en Frankrijk door Vlaanderen was erkend geworden.

Artevelde meent dat zulks de enige redelijke oplossing is, die de onmiddellijke belangen van het graafschap waarborgt, en de deur openlaat aan verdere onderhandelingen, zelfs met de graaf, maar in Gent heeft de partij van de wevers en van Geraard Denijs de zaken anders voorgesteld. Artevelde wordt er openlijk van beschuldigd zijn echtgenote naar Engeland te hebben gezonden met een deel van de schat van de stad, zich ten koste van de gemeenschap te hebben verrijkt, het land te verraden door zich door Edward III te laten omkopen.

Dergelijke praatjes vinden gemakkelijk gehoor in een opgehitste massa: Artevelde is te Sluis en Denijs heeft geen moeite om het volk te doen geloven dat de opperhoofdman naar Gent niet durft terugkeren.

Op 17 juli eindelijk neemt Artevelde die weet dat hij de tocht niet zal overleven, het besluit zijn Gentse stede te verwoegen. Met een kleine lijfwacht trekt hij door het Vlaamse land en 's avonds laat komt hij onopgemerkt de stad binnen, doch men heeft hem herkend en pas heeft hij zijn woning die uitgaat op de Kalandenberg en de Paddenhoek verwoegd of een woedende menigte, aangevoerd door zijn rivaal Denijs, bestormt het gebouw.

De poort wordt met bijlen aan stukken gegooid en de opstandelingen dringen de woning binnen waar Artevelde, aan het hoofd van een twaalftal trouwe dienaren en vrienden heldhaftig weerstand biedt. Hij tracht een laatste maal het volk tot bedaren te brengen, doch een ontketende massa kan naar de stem van het gezond verstand en van de wijsheid niet luisteren. Opgehitst en gefanatiseerd door Denijs verdringt zij het handvol moedige belegerden steeds verder in het huis. Een na een worden zij met de bijl afgeslacht. Artevelde sneuvelt een van de allerlaatsten. "De beulen, schrijft Paul Rogghé in zijn historische roman over de Gentse held, staken en schopten op zijn lijk, dat slap over het stroo en het drek der paarden werd gerold. Toen werd hij met zijn warme wonden en zijn geschonden aangezicht naar de Paddenhoek gesleept, gehoond en bespogen en als een vuile vod uren lang over de straten gedwijd..."

Sic transit gloria mundi!

Pierre KLUYSKENS